

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

КОРЖ Світлана Анатоліївна

УДК: 32:316.31.7

**ФРАГМЕНТАРНА ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА ЯК ВИЯВ
ПЕРЕХІДНОГО ПЕРІОДУ РОЗВИТКУ
УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА**

23.00.03 – політична культура та ідеологія

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Київ – 2009

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі політичних наук Інституту політології та права Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник - доктор філософських наук, професор
Хилько Микола Іванович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри політології.

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, професор
Корнієнко Валерій Олександрович,
Вінницький національний технічний університет,
завідувач кафедри українознавства,
політології і права;

кандидат політичних наук,
Бульбенюк Світлана Степанівна,
Національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана,
доцент кафедри політології і соціології.

Захист відбудеться " 29 " травня 2009 року о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.12 Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий " " квітня 2009 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

М.А.Остапенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Розбудова у суверенній Україні демократичної, соціальної та правової держави потребує вирішення великої розмаїтості різнопланових проблем й соціального буття. Численні невдачі й проблеми на шляху реформування українського суспільства гостро ставлять питання про необхідність дослідження глибинних причин цих транзитологічних негараздів, виявлення їх політико-культурницької зумовленості і, зокрема, політичної культури, оскільки її стан суттєво впливає на функціонування всієї політичної системи країни, багато в чому визначає перспективи подальшого суспільного розвитку.

Важливість ролі політичної культури в житті суспільства зумовлена її суспільно-значимими причинами і факторами, зокрема такими функціями, як: пізнавальна, політичної соціалізації, забезпечення реалізації інтересів соціальних спільнот, політичної стабілізації, нормативно-регулююча, комунікативна, прогностична. Високий рівень політичної культури є передумовою реальної широкої участі населення в процесах культурної самоорганізації суспільства і системи влади в ньому, побудови громадянського суспільства, формування єдиної країнової політичної нації. З огляду на це надзвичайно актуальним є дослідження стану та рівня розвитку політичної культури як широких мас народонаселення, так і еліт, які формують владу знизу до гори і ротаціуються у структурах правлячого політикуму. Водночас, подібне дослідження демонструвало б те, наскільки далеко просунулася наша країна на шляху соціальних реформ і побудови зрілого громадянського суспільства.

Незважаючи на те, що з часу проголошення незалежності України добігає два десятиліття, в країні досі не відбулося формування єдиної політичної нації, що, в свою чергу, загострює політичне протистояння, створює реальну небезпеку розколу суспільства, гальмує геополітичне самовизначення держави, заважає проведенню політичних, соціально-економічних та інших реформ. Перехідний, трансформаційний період реформування українського суспільства затягнувся на невизначений термін, продовжується погіршення життя значної частини громадян, скорочується чисельність населення України, не відбувається формування середнього класу, як необхідної основи міцного і стабільного суспільства. Використання політичними силами різних ціннісних орієнтацій населення регіонів країни у своїх вузько групових політичних цілях, особливо рельєфно під час виборчих перегонів 2002, 2004, 2006 і 2007 років призвело до глибокого розколу суспільства та мало не поставило країну на межу розпаду.

Отже, для дослідження проблем, що пов'язані з політичною культурою українського суспільства, необхідним є аналіз суспільно-історичного досвіду народу, його ментальності, а також вплив цих чинників на формування

ціннісних основ культурних орієнтирів суспільства. Безперечно, актуальним є й інший аспект питання: наскільки наша дисертаційна проблематика висвітлена у творах вітчизняних та зарубіжних дослідників. Виявилось, що в багатьох аспектах ця проблематика або вивчена, або ж ще перебуває в інтенсивному процесі її концептуального осягнення. Доробок попередників і сучасників згрупуємо у чотири проблемні блоки.

Вагому роль в обґрунтуванні, сутності та значення поняття "політичної культури" внесли Г.Алмонд, Р.Бауер, Ф.Бейтлі, С.Верба, Є.Вятр, Й.Гердер, В.Гумбольдт, А.Джунусов, Б.Єрасов, А.Інкелес, А.Кармін, А.Карипкулов, Л.Пай, Д.Рікман, Дж. Ролз, Р.Робертсон, Р.Такер, А.Турен, М.Уотерс, Т.Фрідман, Е.Фром, Ф.Фукуяма, Ю.Хабермас, Е.Ціммерман та інші.

Значний інтерес викликають дослідження архетипів російської ментальності (Є.Ануфрієв, Е.Баталов, Г.Вижлецов, К.Гаджієв, П.Голубенко, А.Гуревич, Л.Коган, Л.Лесная, П.Мірошниченко, І.Мостовая, М.Назаров, А.Скорик, С.Самігін, Л.Столярєнко та ін.), ментальності політичної культури західного суспільства (Е.Баталов, А.Вільдавські, Д.Гарднер, С.Лур'є, Дж. Рітцер, В.Ротенберг, Л.-С.Саністебан та ін.).

Важливе значення для аналізу змісту політичної культури українського суспільства мають теоретико-методологічні застереження В.Андрущенка, Б.Андрусина, О.Бабкіної, В.Бебика, В.Бежа, С.Бульбенюк, В.Буцевицького, І.Варзара, М.Головатого, В.Горбатенка, Г.Зеленько, А.Карнаух, В.Корнієнка, В.Липинського, В.Литвина, В.Лісового, М.Михальченка, Л.Нагорної, В.Ребкала, М.Степика, С.Телешуна, М.Ходаківського, М.Хилька, О.Хорошилова, Б.Цимбалістого, Л.Шкляра та ін.

Останнім часом почали з'являтися праці, в яких робиться спроба аналізу ціннісних основ політичної культури суто українського суспільства (І.Бичко, В.Гонський, М.Слюсаревський, В.Храмова, М.Юрій, В.Янів, В.Яременко та ін.). Заслуговують на увагу і захищені останнім часом дисертаційні роботи з політико-культурологічної проблематики (А.Арабаджієв, О.Іщенко, В.Мельник, Н.Ротару, О.Сорба, О.Чемшит та ін.).

Разом з тим, малодослідженими залишаються проблеми девіації „політико-культурних пластів” та „ситуаційних політико-культурних якостей” в одній й тій ж соціальної групи (професійно-діяльній, фракційно-партійній в парламенті і уряді, регіонально-етнічній, світоглядно-орієнтаційній, релігійно-етичній, електоральній тощо), розколу ціннісних уподобань навіть у середовищі окремо взятих партій, фракційних утворень, інших мікрогруп. Найголовніше ж полягає в тому, що досі малозрозумілими виявилися причини фрагментарності політичної культури українського суспільства та шляхи їх подолання. Таким чином, комплексне вивчення такого явища, як політична культура сучасного розвитку українського суспільства, є нагальним науковим завданням, що й зумовило вибір теми дисертаційного дослідження, визначило його структуру і зміст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Загальний напрям дисертаційного дослідження пов'язаний з плановою науковою темою кафедри політичних наук Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова „Проблеми політичної модернізації і трансформації: світовий досвід і українські реалії”, науковий напрям „Дослідження гуманітарних наук”, затверджений Вченою радою університету 22 грудня 2006 року, протокол № 5.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є вивчення причин, проявів і шляхів подолання фрагментарності політичної культури сучасного періоду розвитку українського суспільства. Для її реалізації поставлено такі завдання:

- дослідити теоретико-методологічну специфіку засад політичної культури;
- виявити ціннісні основи політичної культури сьогоденного українського суспільства;
- проаналізувати розмаїття ознак і характеристик національної ментальності;
- прояснити причини розколу політико-ціннісних орієнтацій сучасного українського суспільства у всіх його проявах;
- визначити можливі шляхи подолання фрагментарності політичної культури українського суспільства.

Об'єкт дослідження – політична культура українського суспільства.

Предмет дослідження – феномен фрагментарності політичної культури сучасного українського суспільства.

Методи дослідження. Дослідження здійснено за допомогою різних загальнонаукових та специфічних методів та методологічних принципів. Методологічний інструментарій дисертації складають фундаментальні дослідницькі принципи об'єктивності, системності, цілісності, порівняльного аналізу, причинності, історіологічний, соціальний, аксіологічний, логіко-семантичний підходи.

У відповідності з принципом *об'єктивності* неупереджено проаналізовані наукові розробки як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. *Історіологічний* метод та *порівняльний* аналіз дозволили з'ясувати еволюцію та сучасний стан політичної культури українського суспільства на основних соціальних рівнях його буття. Застосування *логіко-семантичного* підходу дало змогу проаналізувати базові елементи понятійно-категорійного апарату сучасної концепції політичної культури. *Системний* та *аксіологічний* методи, принципи *причинності* та *прогнозування* сприяли комплексному аналізу ціннісних основ політичної культури українського суспільства та виявленню розмаїття ознак і характеристик етнокультурної ментальності сучасного українства.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що у дисертації здійснено дослідження причин, проявів і шляхів подолання фрагментарності політичної культури українського суспільства як вияву сучасного періоду його розвитку. У цьому контексті обґрунтовано ряд положень, які відзначаються науковою новизною і виносяться на захист. Зокрема:

вперше:

- досліджено основні чинники домінування локальної лояльності над загальнонаціональною як характерна риса фрагментарної культури сучасної України, що перешкоджає створенню консолідованих ціннісних основ політичної культури українського суспільства;

- виявлено сутнісні етнокультурні риси сучасного українства, зокрема ті, що є свідченням розколу ціннісних орієнтацій і призвели до фрагментації української політичної культури, в спектрі якої є місце мовним та конфесійним відмінностям, різним оцінкам минулого і поглядів на майбутнє;

дістало подальшого розвитку:

- ідея розмаїття ознак і характеристик української етнокультурної ментальності як якісне відображення особливої цивілізації серединної межі (землі), не лише між сімома сусідами, а й зоною перетину Православної Східнослов'янської та Західної, Західноєвропейської цивілізацій у межах спільного для них Макрохристиянського світу;

- аналіз ціннісних основ політичної культури українського суспільства, як втілення суспільно-історичного досвіду і знань, яка поєднує різні системи цінностей, часом несумісні політичні орієнтації та діаметрально протилежні типи та риси політичної свідомості;

уточнено:

- теоретико-методологічні засади дослідження політичної культури, як процесу освоєння реальності, пов'язаного з поглибленням аналізу базових елементів понятійно-категоріального апарату політичної культури. Зокрема, уточнено тлумачення основного протиріччя політичної культури – між об'єктивною значущістю політичної діяльності, як практичної так і духовної, і суб'єктивним смислом цієї діяльності, тобто протиріччя значення і сенсу;

- основні фактори подолання ціннісної розколотості сучасного українського суспільства, якими можуть бути: наповнення національної української ідеї не лише політичним, а й економічним, культурно-мовним та геополітичним змістом та рішуче подолання існуючих в ментальному ландшафті елементів фобій, комплексів меншовартості, історичної скривдженості тощо, проведення виваженої державницької політики в інформаційній сфері.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в роботі висновки дають змогу поглибити розуміння феномену фрагментарності політичної культури, можуть бути використані

для подальшого розвитку досліджень політичної культури сучасного українського суспільства та вироблення, у тому числі – органами влади і політичними силами, низки конкретних заходів щодо подолання фрагментарності політичної культури суспільства, при прийнятті практичних рішень у галузях внутрішньої політики.

Матеріали дисертації можуть бути використані у навчальному процесі при підготовці курсів навчальних дисциплін для студентів та аспірантів за спеціальностями: політологія, державне управління, а також при написанні методичної літератури, відповідних розділів підручників для студентів вищих навчальних закладів.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дисертації обговорювались на методологічних, теоретичних семінарах, засіданнях кафедри політичних наук Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, доповідались на регіональних та міжнародних наукових і науково-практичних конференціях, а саме: Всеукраїнській науково-практичній конференції „Військова освіта та наука: сьогодні та майбутнє” пам’яті професора, генерал-лейтенанта Жукова С.А. (Київ, 2005); Міжнародній науковій конференції „Дні науки філософського факультету-2006” Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, 2006); Всеукраїнській науково-практичній конференції „Проблеми національної безпеки в умовах сучасного розвитку України” (Київ, 2006).

Публікації. Основні положення дисертації викладені у шести статтях, опублікованих у фахових виданнях, затверджених ВАК України та трьох тезах виступів на наукових конференціях.

Структура дисертації та її обсяг. Дисертація складається із вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаних джерел (255 позицій). Загальний обсяг дисертації складає 211 сторінок, із них обсяг основного тексту – 188 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтована актуальність теми дослідження та ступінь її наукової розробки, визначені об’єкт і предмет, формулюються мета і завдання, методи дослідження, обґрунтовується наукова новизна і практичне значення роботи, окреслюється рівень апробації її результатів та структура.

У першому розділі - „**Теоретико-методологічні засади аналізу політичної культури**” здійснено аналіз наукової літератури та категоріального апарату з проблематики дослідження.

Розглядаючи політичну культуру як „політичний спосіб освоєння реальності” (А.Федосєєв), порушено питання про взаємозв’язок політики та

культури (Г.Гегель). Стверджується, що політична культура починається там і тоді, де і коли різноманітні суспільні інститути, соціальні групи, індивіди, речі і явища розглядаються у зв'язку з їх політичним сенсом і включаються в практичну діяльність як такі, що мають свій аутентичний сенс. Оскільки політика є, перш за все, сферою регулювання суспільних відносин (вона деталізується ще на чотири конструкти: відносини, інститути, ідеологія, культура – І.Варзар) за допомогою відчужених від суспільства сил, що знаходяться у віданні пануючої верстви, соціальної групи цього суспільства, то політична культура - це входження в цю сферу всіх соціальних груп, верств та індивідів (А.Леонтьєв, С.Лур'є, К.Маркс, Е.Кассіпер). Причому, не лише безпосередньо через політичну сферу, але і опосередковано – через інші сфери життя суспільства. І, якщо з політикою безпосередньо пов'язано поняття політичного суспільства, то з політичною культурою - поняття політичного світу (В.Корнієнко, А.Костирев, С.Сарновська, К.Шмітт, Ю.Юров).

Аргументовано, що політичний світ - це світ політично осмислений, тобто такий, який розкриває своє значення лише шляхом залучення державної влади. Він пов'язаний з перенесенням політичного суб'єкта назовні - в політичне суспільство, де він вже функціонує як політичний суб'єкт. Тобто, відбувається *об'єктивізація* цього суб'єкта, і він існує вже завдяки цій реальності. Природно, що це існування пов'язане з тим, що означає для себе і для інших даний суб'єкт, тобто яке політичне значення він має, і які політичні сенси він вносить до політичного суспільства, яким чином він опредмечується в ньому (А.Бовін, Лу Янчжоу, Г.Картер).

Інший бік політичного світу пов'язаний з привнесенням до політичного суб'єкта політичного суспільства. Це те, яким чином політична реальність проходить через суб'єкт політичної культури, це – реальність для нього. У процесі *суб'єктивізації* відбувається процес виявлення і надання реальності політичних сенсів. Але разом з тим, політичні сенси, осмислення, смислотворення і смислоперетворення не є лише результатами бажання суб'єктів політичної культури. Вони - наслідок конкретно-історичного розвитку політичних суб'єктів і детерміновані сукупністю всіх умов їх життя. Збереження сукупності політичних сенсів і їх взаємозв'язку забезпечує стабільність політичного світу (Л.Мамут, В.Іванов, М.Михальченко, Е.Тодд, Г.Тульчинський).

Аргументовано положення, що відмінність економічних, соціальних і політичних інтересів породжує різницю в політичному баченні світу. Кожен політичний суб'єкт специфічним чином опановує реальність і прагне надати їй певні сенси, пов'язані зі своїм станом у суспільстві. Так само, як і стан у суспільстві, ці сенси можуть бути не просто різні, але і протилежні. Більш того, сам стан і діяльність суб'єкта часто стають для нього як щось протилежне тому, що він робить і чим він живе. Різноманітність сенсів і

значень у суспільстві створює суперечність політичного освоєння реальності. Одні й ті ж явища мають різний політичний сенс. Але й ці політичні сенси різних суб'єктів політичної культури протистоять об'єктивним якостям реальності, оскільки факти і явища означають для різних суб'єктів не одне і те ж, і навіть не те, чим вони є насправді. Це може створити ситуацію, коли одні суб'єкти політичної культури не можуть повністю побачити в тих або інших діях, фактах словах, політичний сенс інших політичних суб'єктів, що вкладається в них. Смыслотворення тут розраховане, перш за все, на осмислення лише представників „своїх” політичної культури.

Зазначається, що основою політичного осмислення реальності, природним чином, є мова. Політичний дискурс, як вербалізація політичних установок, інтенцій, технологій та артикуляція політичних програм, інтересів і відносин - тобто вербальний вираз політичної культури - можливий лише через мову (О. Андрійчук, А. Потебня, М. Таунсон).

Проаналізовано походження та еволюцію самого поняття „політична культура”. Те, що називають нині політичною культурою, свого часу було предметом особливої уваги Платона, Аристотеля, Ш.Монтеск'є, Н.Макіавеллі, К.Маркса, К.Мангейма. Вперше поняття "політична культура" вжив німецький філософ Й.Г.Гердер у своєму творі „Ідеї до філософії історії людства”, але в широкий науковий обіг термін запровадили в середині ХХ століття американські дослідники Г.Алмонд, С.Верба, Д.Пауелл, Т.Парсонс, Д.Істон та інші. Проблематику політичної культури досліджували М.Бернстайн, В.Гер'є, Д.Дівайн, Е.Джеймс, В.Івановський, С.Ліпсет, Р.Карр, Л.Пай, Р.Лейн, Р.Інглехарт та ін.

Підкреслюється, що існують десятки визначень поняття „політична культура”. Найбільш поширеним з них стало запропоноване Г.Алмондом і С.Вербою, як „конкретна модель орієнтацій на політичні дії, пов'язана з особливостями політичної системи”. Подібної позиції дотримується і В.Розенбаум: „Кожна політична система включена в конкретну модель орієнтацій на політичні дії. Я вирішив корисним назвати це політичною культурою. Нерідко політичну культуру визначають як”систему цінностей, що глибоко укорінилися у свідомості мотивацій або орієнтації й установок, що регулюють поведінку людей у ситуаціях, що мають відношення до політики” (Д.Рухт).

Проаналізовані основні підходи до аналізу політичної культури: об'єктивіський (Ш.Монтеск'є), суб'єктивіський (М.Фуко, Ю.Хабермас), конструктивіський (М.Вебер, Г.Марсель), її функції: пізнавальна, ідентифікації, орієнтаційна, виховна, регулююча, комунікативна, інтегруюча, соціалізація та три основні чисті типи” політичної культури : патріархальний, підданський, активіський. Вищий тип політичної культури, за Г.Алмондом і С.Вербою, в якому населення достатньо компетентне, цікавиться і бере активну участь у політичному житті, дослідники назвали „громадянською

культурою”, яка характерна для більшості розвинутих демократичних країн. Як протилежність, виступає тип відчуженості населення від політики, характерної для слабо розвинутих тоталітарних суспільств.

Політична культура включає в себе культуру політичного мислення та поведінки індивідів і соціальних спільнот, культуру організації та функціонування політичних інститутів і всього політичного життя в суспільстві. За структурою політична культура складається з політичних знань, політичної ідеології та психології, політичного досвіду і традицій, політичних інститутів, норм, зразків і засобів політичної діяльності. У політичній культурі особи велике значення мають емоційно-психологічні компоненти: політичні переконання, почуття, настрої, оцінки, переживання тощо.

Стверджується, що політична культура – це система знань і уявлень соціальних груп, окремих індивідів про владу, державу й політику; орієнтація і активність у політичній сфері відносин, дій народних мас; рівень розвитку держави й і громадянсько-політичних інститутів.

У другому розділі – **„Ціннісні основи політичної культури українського суспільства як втілення суспільно-історичного досвіду і знань”** – розглядаються теоретичні й емпіричні проблеми та механізми формування ціннісних основ політичної культури, досліджуються ціннісні основи української політичної культури, їх природа та місце у низці інших соціальних феноменів.

Констатується, що проблематика аксіології з ХХ століття стала пріоритетною. Політична культура будь-якого суспільства базується на певній системі цінностей. Сформовані під впливом різних чинників, у тому числі і під впливом національної культури суспільства, ці цінності втілюються в свідомість людей, визначають загальний лад їх думок відносно політичної влади, політичного устрою, майбутнього країни, визначають політичну культуру як таку. Тому політичні цінності можна визначити, як гранично загальні орієнтири та ідеали суспільства в політичній сфері, а також політично значущі для даного суспільства соціальні явища, що фіксуються в свідомості людей, і представляють характерну особливість їх загальної життєдіяльності.

Цінності, які складають ядро політичної культури, є базовими цінностями. Вони – найбільш значущі і впливають на політичну поведінку, градирують сенс політичних явищ і процесів. Вони є системостворюючим елементом політичної культури, характеризують її як таку. Політична культура як частина людської культури може змінюватися лише під впливом зміни системи цінностей культури суспільства. Базові цінності - це фундаментальні уявлення індивіда про принципи побудови соціального світу. Вони виступають як основа орієнтації людини не лише в політичному середовищі, але й в усіх сферах суспільного життя. Базові цінності - це

життєві принципи, які індивід повинен наслідувати в усіх життєвих ситуаціях (В.Горбатенко, Р.Інглехард, М.Каган, Д.Леонтьєв, В.Плотніков, Л.Столович).

Акцентується, що дослідження ціннісних основ політичної культури українського суспільства слід розпочинати з витоків, під впливом яких виникла і розвивалась українська культура із застосуванням історичного методу до аналізу політичної культури. Але історичний метод у нашому дослідженні не є самоціллю. У формуванні політичної культури українського суспільства, її витоках треба знайти цінності теперішнього часу. З цього приводу виокремлюються три особливості історії України, які мали сутнісний вплив на процес формування цінностей української політичної культури:

1) багатовікова бездержавність, тобто відсутність нагоди здобувати досвід влади, бути нарівні у стосунках з іншими народами й почуватися вільним господарем на своїй землі;

2) розчленування української території та включення її частин у різні держави з різними культурами, політичними системами, що призвело до психологічного, побутового і політичного відчуження між різними частинами українського народу;

3) багатократна денационалізація провідної верстви України – національної політичної еліти (Д.Донцов, В.Липинський).

Сучасна трансформація українського суспільства вимагає формування нової системи політичних цінностей та норм політичної поведінки, нової наповненості політичної культури, яка мала би власне український зміст та форму. Але світоглядною базою цього складного процесу є політичні традиції минулого, які містять у собі відповідний політичний досвід. Зі зміною пріоритетів суспільного розвитку домінуюча до цього політична культура починає зазнавати певних змін, які, однак, не відбуваються швидко та автоматично, оскільки зачіпаються глибоко вкорінені політичні уявлення, цінності, установки, традиції, норми політичної свідомості та поведінки.

Розглядаючи політичну культуру українського суспільства зауважується, що вона, як складова частина політичної культури колишнього Радянського Союзу, перейнявши якості останньої, є глибоко фрагментарною (східні та західні українці, католики і православні, багаточисельність політичних партій). Її фрагментарність визначається відсутністю суспільного консенсусу щодо базових цінностей та ідеалів, розколом суспільства на ворогуючі групи. Ціннісні відмінності суттєво проявляються і в уподобаннях громадян щодо зовнішньополітичного курсу України. Головні суперечки точаться стосовно так званого проєвропейського і проросійського векторів, статусу російської мови.

Стверджується, що загальноукраїнські цінності, як світ суб'єктивного самовизначення людини, поєднують етнічно традиційні цінності, запозичені в

країнах Заходу, та ті, що є успадковані за радянської доби існування українського народу. Вони мають як загальноментальний модус, так і стратифікаційну визначеність: одні у жителів села, інші – у жителів міста, так само як у молоді та дорослих, багатих та бідних, безробітних та працюючих.

Підкреслюється, що Україна вже пододала шлях від монолітної політичної культури до плюральної, але ще не сформувала у нашого народу відчуття культурно-історичної єдності. За роки незалежності значно оновились структурні елементи політичної культури, цінності, навички, орієнтації, методи і прийоми політичної діяльності. Стало нормою почуття включеності України до світового політичного процесу. Але стара радянська тоталітарна політична культура, трансформуючись у нову систему цінностей, дає про себе знаки у вигляді формального, відчуженого ставлення до офіційних політичних норм, цінностей та інститутів. Через це українська політична культура є фрагментарною і суперечливою, оскільки поєднує в собі дві протилежні системи цінностей – тоталітарну і демократичну (Л.Лясота, Л.Мамут, О.Майборода).

Підсумовано, що результатом ціннісно орієнтованої комунікації в Україні має стати напрацювання основ консолідуючої національної ідеї. Кожен громадянин, незалежно від етнічної приналежності, під впливом об'єднувальної ідеї має оцінювати свою роль, мотивацію поведінки як представник українського народу (Ю.Бадзьо, А.Костирєв, С.Мітряєва).

Третій розділ **„Розмаїття ознак і характеристик української національної ментальності як якісне відображення цивілізації «серединної межі»** присвячений дослідженню ментальності українського народу в умовах перехідного періоду.

У змістовному плані політичний менталітет є сукупністю усвідомлених і неусвідомлених політичних уявлень, цінностей і установок визначених соціальних спільнот у сфері політичної повсякденності.

Поділяючи точку зору про те, що менталітет - це не просто світобачення, оскільки таке тлумачення менталітету містить елементи споглядальності і пасивності, у змістовному плані менталітет інтерпретується, як світосприймання і „активність”, припускаючи як активність сприйняття, так і активність дії. Відповідно до цього структура політичного менталітету виглядатиме як, по-перше, усвідомлені і неусвідомлені уявлення про політичну реальність, що виконують функцію когнітивного мотиву політичної поведінки; по-друге, ціннісні політичні орієнтації, що носять як усвідомлений, так і неусвідомлений характер і виконують функцію ціннісного мотиву політичної поведінки; по-третє, політичні атитюди і установки - усвідомлені готовності і неусвідомлені схильності реагувати певним чином на ситуацію (Л.Коган, А.Лубський, М.Рожанський, О.Усенко, М.Шевяков, Ю.Хабермас).

Акцентується увага і на тому, що в історичному аспекті формування українського менталітету відбувалося під впливом геополітичного чинника – розташування України між Заходом і Сходом. Особливістю України є те, що вона майже постійно знаходилась між різними державно-політичними полюсами, у центрі боротьби, і включалась до складу то однієї, то іншої держави. Тому для України є характерним стан постійного маневрування. Це істотно вплинуло на формування національного менталітету і наявності у його структурі маргінального складника, що в свою чергу спричинилося до формування своєрідної біполярної моделі, яка поєднує лицарсько-козацький та пасивно-споглядальний типи ставлення до довкілля. У політичній сфері ці типи менталітету виявляються, з одного боку, у бунтарстві, героїчній боротьбі за національні цінності та державну самостійність України, а з іншого – в егоцентризмі, байдужості до долі власного народу і власної держави. Нація, яка довго перебувала під іноземним гнітом, починає набувати нових ментальних рис. У неї розвиваються мімікрія, консерватизм, комплекс меншовартості. Отже, ментальність нації, яка тривалий час не мала власної державності і перебувала у неволі, серйозно деформується. На глибшому рівні психіки продовжують функціонувати власні ментальні риси, але на них починають нашаровуватися набуті в умовах неволі ментальні настанови. Останні дедалі більше блокують, деформують і витискають компоненти національної ментальності. Аналогічні трансформаційні процеси відбуваються і з політичною культурою (І.Бичко, В.Гонський, М.Слюсаревський, В.Храмова, М.Юрив, В.Янів).

Ментальність українців має кілька системоутворюючих ознак: інтровертність у сприйнятті всього, що їх оточує, тобто зосередженість на проблемах внутрішнього, особистісно-індивідуального світу, кордоцентричність, яка виявляється в сентименталізмі, емпатії, яскраво вираженій любові до природи, культуротворчості і естетизмі життя. Поряд з ними українцям притаманні анархічний індивідуалізм, перевага чуттєвого над волею та інтелектом. Як народів, українцям властиві такі риси політичної культури: демократизм, волелюбність, толерантність, миролюбність і, водночас, схильність до анархізму, бунтів і міжособної боротьби, намагання поставити особисті інтереси над загальнодержавними. За психологічним складом вони є народом західного, європейського типу (В.Бебик, М.Головатий, І. Кресіна, М.Обушний).

Разом з тим підкреслюється, що такий погляд на ментальність українців не є сталим. Для політичної ментальності українців загалом, і політичної культури зокрема, характерними є риси, що свідчать про довге історичне поневолення і несформованість модерної ментальності й політичної культури, яка є характерною для високорозвинених націй світу (Е.Вілсон, І.Вільчинська, Р.Додонов, Л.Нагорна, В.Тарасенко). Проте, деякі з названих

рис, такі як толерантність, демократичність, у випадку успішних суспільно-політичних перетворень, можуть сприяти розвитку України як цивілізованої європейської держави (В.Андрущенко, Ю.Саєнко, Т.Татаренко).

Переконливо показано, що значний вплив на формування менталітету конкретної спільноти відіграє фактор регіоналізації. Регіон мешкання - це важливий фактор, який заздалегідь визначає стиль мислення, емоції, повсякденні вербальні та реальні реакції індивідів і який здатний значно стримувати чи нейтралізувати вплив інших факторів. Регіональні прояви менталітету фіксуються за такими його формальними показниками, як: відношення до культури народу, знання та уявлення про традиції та звичаї, специфіка бачення світу професій, володіння мовою, відношення до процесу відродження та розвитку української мови та культури, емоційне сприйняття свого місця в суспільстві (М.Вегеш, В.Задорожний, А.Золін, М.Пірко, А.Тертичний).

Розмаїття ознак і характеристик національної ментальності українського суспільства дозволяє говорити про неї як про якісне відображення особливої цивілізації серединної межі, коли загальноукраїнський менталітет існує лише як певна проєктивна можливість, нерозгорнута потенційність, а становлення української особистості не стало чинником дефрагментації української ментальності. Стратегія цього процесу вимагає свідомого і рішучого подолання існуючих в ментальному ландшафті елементів фобій, рештків комплексів меншовартості, історичної скривдженості тощо.

Позитивна програма відродження і „оздоровлення” (хоча доцільніше вести розмову саме про формування) українського менталітету обов'язково мусить враховувати важливі особливості українського минулого (колишню роз'єднаність українського народу, його перебування у різних державних утвореннях, регіональні та місцеві особливості тощо) і бути спрямованою на суспільну консолідацію, формування громадянської гідності та патріотичних чеснот. Для виконання завдань творення ментального середовища новітньої української державності в особистісному вихованні слід велику увагу приділити відновленню (або знову-таки формуванню) історичної пам'яті, використанню доробку історичної персоналістики, широкій популяризації імен славетних українців.

У четвертому розділі **„Розкол ціннісних орієнтацій – сутнісні риси сучасного українського суспільства та шляхи його подолання”** аналізуються причини розколу ціннісних установок населення України та пропонуються можливі шляхи подолання ціннісних розбіжностей в сучасному українському суспільстві.

Використання поняття «розкол» стосовно українських реалій здебільш не є виправданим, оскільки воно адекватно не віддзеркалює багатоаспектні, складні і суперечливі процеси, що відбуваються в суспільстві (В.Калуга,

Ю.Каплан, В.Карасьов, І.Кононов, М.Михальченко, Ю.Шайгородський, В.Хмелько). Ця категорія несе на собі відбиток ціннісного судження і більше нагадує вирок, ніж прагнення визначити сутність розбіжностей, які існують між окремими соціальними групами. Нерідко проблема «розколу» порушується політиками у пропагандистських або ж спекулятивних цілях. Більш того, наголошення саме на „розколі” сприяє закріпленню цього стереотипу у свідомості громадян, що небажано у всіх відношеннях. Тут, очевидно, доречніше вести мову про історично обумовлені істотні та неістотні розбіжності, що існують у суспільній свідомості окремих груп населення, які проживають в різних регіонах України (В.Бортніков, А.Ладиґа, О.Проскуріна).

Наслідком партійно-політичної ідентифікації є диференціація суспільства на окремі групи прихильників тієї чи іншої ідеології, політичної партії чи стратегії суспільного розвитку. Тобто, вона невіддільна від процесу поділу суспільства на окремі складові. Після президентських виборів 2004 року все частіше стали говорити про існування в українському суспільстві розколу між окремими регіонами, суб'єктами соціальних і національних відносин (Р.Павленко, А.Реммеле, Ю.Якименко, В.Литвиненко).

Україна складається з кількох субрегіонів з різною історичною традицією, різними типами політичної культури і специфічною електоральною свідомістю. Соціологи і політологи виокремлюють такі політико-культурні регіони: Західноукраїнський, Центральноукраїнський і Південносхідний або Південний і Східний.

Акцентується, що результати останніх виборчих кампаній в Україні засвідчують усталеність суттєвої регіональної диференціації громадян. При цьому виокремлюють такі лінії поділу: ставлення до ролі держави в економіці, розміру податків і соціальних програм; ставлення до ринкових трансформацій і ступеня державного регулювання (підтримка переходу до ринкових відносин чи обстоювання необхідності повернутися до централізованої економіки); ставлення до статусу російської мови; зовнішньополітичні орієнтації - на Захід чи на Росію та СНД; вступ України до НАТО тощо.

Звертається увага на те, на першому етапі незалежності України потужним індикатором ціннісної розколотості суспільства було ідеологічне протистояння комуністів і антикомуністів. Сьогодні ж це – мовно-культурне протистояння двох частин українського суспільства.. Саме після виборчої кампанії 2004 року, коли представники тодішньої влади порушили мовчазний мораторій на політизацію ідентифікаційних питань (мови, релігії, подвійного громадянства), ці відмінності набули небезпечного звучання.

В основі непорозуміння між представниками Сходу і Заходу України є не лише мовне питання або проблема зовнішньої орієнтації держави, але й різниця способів отримання засобів до існування. Йдеться про те, що більшість населення Східної України покладається на зарплату, яку, як правило, отримує із запізненням на підприємствах або в державних закладах. Як наслідок – донбасівці та інші представники Південно-Східної України орієнтовані на господаря і державу, які, на їх думку, повинні створити кожному окремо взятому співробітнику задовільні умови для життя. Водночас, значна частка громадян центральних і західних областей знаходять себе у дрібному та середньому підприємстві. Тому на державу вони поглядають з певною підозрою – як на апарат, що не лише не сприяє становленню їх бізнесу, але й потребує значних пожертвувань у вигляді хабарів та інших фінансово-моральних збитків.

Підсумовується, що в Україні існує фрагментарна політична культура, яка характеризується відсутністю консенсусу між членами суспільства щодо основних політичних і цивілізаційно-культурних цінностей. Українські співгромадяни не мають спільної думки ні щодо майбутнього країни, ні щодо її минулого. Ціннісні орієнтації, прийнятні для одних регіонів, заперечуються в інших і, навпаки. Мешканці ряду областей України краще ставляться до населення сусідньої держави, ніж до своїх співгромадян з інших регіонів.

Заходами подолання розколу ціннісних орієнтацій українського суспільства можуть бути: забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни та вирівнювання соціально-економічного розвитку регіонів; створення загальнонаціонального інформаційного простору; забезпечення у країні верховенства права, розвитку демократії, захисту прав людини; ліквідація бюджетних диспропорцій на рівні Центр - регіони; формування і загальнонаціональної системи культурних, наукових, ділових взаємозв'язків між регіонами; забезпечення прозорості кадрової політики в регіонах; надання більших повноважень органам місцевого самоврядування; підвищення внутрішньої мобільності робочої сили; забезпечення вільного розвитку культур національних меншин; просування на державному рівні ідеї української політичної нації (О.Гончарук, В.Корнієнко, О.Маруховська-Картунова, М.Степико, М.Фарукшин).

Досягнення національної єдності та консолідації суспільства шляхом подолання як об'єктивних, так і штучних суперечностей соціокультурного, конфесійного, етнічного, мовного, міжрегіонального та регіонального характеру повинно визнаватися найважливішим стратегічним пріоритетом політики національної безпеки.

ВИСНОВКИ

1. Політична культура розглядається як процес освоєння реальності, пов'язується з об'єктивацією політичного суб'єкта і суб'єктивацією об'єкта освоєння. Політична культура розуміється як якісний склад політичного життя суспільства, що визначається історичними, соціально-економічними та політичними умовами і відображає засвоєння суб'єктом – суспільством, групою осіб, особою – відповідних політичних відносин, способів діяльності, норм і цінностей, ступінь соціокультурного розвитку людини та ступінь її активності у перетворенні політичної, соціальної дійсності. Разом з тим, політична культура – це сукупність індивідуальних позицій і орієнтацій учасників політичного процесу; суб'єктивна сфера, що лежить в основі політичних дій і надає їм відповідного значення.

2. Українська політична культура поєднує різні системи цінностей, часом несумісні політичні орієнтації та діаметрально протилежні типи політичної свідомості – тоталітарну і демократичну. Незважаючи на те, що Україна вже пройшла відповідний шлях до ліберально-демократичної політичної культури, в її народі ще не сформувалось відчуття культурно-історичної єдності. Фрагментарна політична культура, що домінує в сучасній Україні, збільшує відчуття ізольованості і розбіжності між соціальними групами, підриває консенсус відносно політичних основ і перешкоджає створенню умов, необхідних для створення консолідованих ціннісних основ політичної культури українського суспільства. Важливою характеристикою фрагментарної культури сучасної України є домінування локальної лояльності над загальнонаціональною. Переважна частина населення належить до груп, що відстоюють місцеві інтереси, які визнаються пріоритетними по відношенню до загальнонаціональних.

Наявність різноманітних субкультур або фрагментарність політичної культури суспільства може призвести до втрати загальнонаціональних ідеалів, традицій та цінностей, надання вузьким місцевим інтересам пріоритетного значення в порівнянні з інтересами загальнонаціональними. Політична культура сучасного українського суспільства має перехідний, фрагментарний характер, виявом якого є психологічне, побутове та політичне відчуження.

3. Менталітет - це досить сталий, загальнорозповсюджений в тій чи іншій групі людей особливий мислений образ (узагальнене уявлення) щодо певних елементів соціальної реальності. Він свідчить про специфічні риси соціалізації індивіда, його автономності та самобутності розвитку, суверенності його як суб'єкта соціального життя. Менталітет має конкретно-історичний характер, відповідає певним періодам розвитку суспільства, визначає стереотипне ставлення до навколишнього світу та забезпечує можливість адаптації до нього людини. Найбільший вплив на формування

менталітету конкретної спільноти відіграє фактор регіоналізації. Різні регіони України відрізняються один від одного не лише історією, а й сучасним економічним, культурним, соціально-політичним становищем, тому загальноукраїнський менталітет розпадається на регіональні менталітети (у просторовому розумінні) і на менталітети соціальних груп (у плані соціального розшарування).

Україна - середина земля, не лише між сімома сусідами, а й між цивілізаціями. Україна, поза сумнівом, не „транзитна” чи „порубіжна” або „межова”, а зона перетину Православної Східнослов'янської та Західної, Західноєвропейської цивілізацій у межах спільного для них Макрохристиянського світу.

4. Сутнісною рисою сучасного українського суспільства є розкол його ціннісних орієнтацій, що призвів до фрагментарності української політичної культури, в спектрі якої є місце мовним та конфесійним відмінностям, різним оцінкам минулого і поглядів на майбутнє, діаметрально протилежним зовнішньополітичним орієнтаціям. Існування суттєвих відмінностей у ціннісних орієнтаціях між регіонами обумовлене культурно-історично, але це не розколює країну. Розбіжності в ціннісних орієнтаціях різних регіонів та суспільних груп українського суспільства політики намагаються використати у власних цілях, штучно створюючи або провокуючи протистояння і розкол між регіонами та соціальними групами

5. Для подолання фрагментарності, ціннісної розколотості українського суспільства потрібна комплексна програма, яка б враховувала економічні, соціальні, історико-культурні, а також геополітичні чинники, що генерують поглиблення відмінностей між регіонами або заважають їх зближенню. Факторами подолання ціннісної розколотості України повинні стати:

- наповнення національної української ідеї не лише політичним змістом (незалежність), але й економічним – реальне підвищення матеріального рівня життя більшості громадян, а не лише «нових українців»;

- формування дійсно проукраїнської внутрішньої політики, яка б стала реальним інструментом реалізації прав, свобод і обов'язків особистості, колективів, громад;

- проведення виваженої культурно-мовної політики з концентрацією центру зусиль держави в дошкільні, шкільні й університетські колективи; одночасно слід чітко визначити пріоритет: без володіння державною мовою громадянин не може працювати на державній службі;

- становлення української особистості як чинника дефрагментації української ментальності, свідоме та рішуче подолання існуючих в ментальному ландшафті елементів фобій, залишків всіляких комплексів меншовартості, історичної скривденості тощо.

- проведення виваженої державницької політики в інформаційній сфері, але без авторитаризму щодо державних і недержавних ЗМІ.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Корж С.А. Політична культура українського суспільства: типологія та зміст / С.А.Корж // Політологічний вісник. - 2005. – Вип.19. - С.47-58.
2. Корж С. А. Роль національного менталітету у формуванні політичної культури / С.А.Корж // Політологічний вісник. - 2005. – Вип.20. – С.112-121.
3. Корж С.А. Ціннісна складова в політичній культурі суспільства /С.А.Корж // Грані. Громадсько-політичний та науково-теоретичний альманах. – 2006. - № 6 (50). – С.127-130.
4. Корж С.А. Ціннісні основи в політичній культурі суспільства /С.А.Корж // Вестник СевНТУ. – Серія: Політологія. – Вип. № 83. – 2007. – С.78-82.
5. Корж С.А. Розкол ціннісних орієнтацій як сутнісна риса сучасного українського суспільства /С.А.Корж // Нова парадигма. - 2007. - № 67. – С.158-166.
6. Корж С.А. Фрагментарна політична культура: витоки, сутність. Спроби подолання / С.А.Корж // Політологічний вісник. - 2008. – Вип.37. – С.225-236
7. Політична культура: визначення та зміст: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції [„Військова освіта та наука: сьогодення та майбутнє” пам’яті професора, генерал-лейтенанта Жукова С.А.], (Київ, 24-25 листопада 2005 р.). - К.: ВІКНУ, 2006. – 244 с.
8. Вітчизняна політична культура: суттєві риси та труднощі формування: матеріали доповідей та виступів міжнародної наукової конференції [„Дні науки філософського факультету-2006”], (Київ, 12-13 квітня 2006 р.). - К.: ВПЦ «Київський університет», 2006. – Ч.УІ. – 115 с.
9. Фрагментарність української політичної культури – загроза формуванню політичної нації й громадянського суспільства: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. [„Проблеми національної безпеки в умовах сучасного розвитку України „], (Київ, 15 вересня 2006 р.). – К.: МАУП, 2006. – 572 с.

АНОТАЦІЇ

Корж С.А. Фрагментарна політична культури як вияв перехідного періоду розвитку українського суспільства. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.03 – політична культура та ідеологія. – Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова. - Київ, 2009.

У дисертації досліджується комплекс проблем теоретичного і практичного характеру, пов'язаних з формуванням політичної культури сучасного українського суспільства. Політична культура розуміється як ціннісно-нормативна система, яку поділяє більшість населення, як суб'єкт політичного співтовариства. Політична культура сучасного українського суспільства має перехідний, фрагментарний характер, виявом якого є психологічне, побутове та політичне відчуження між різними частинами українського народу. Сутнісною рисою сучасного українського суспільства є розкол його ціннісних орієнтацій, що призвів до фрагментарності української політичної культури, в спектрі якої є місце мовним та конфесійним відмінностям, різним оцінкам минулого і поглядів на майбутнє, діаметрально протилежним зовнішньополітичним орієнтаціям.

У роботі визначено основні напрями подолання фрагментарності політичної культури та ціннісного розколу українського суспільства, серед яких головними є наповнення національної української ідеї не лише політичним, але й економічним змістом; формування дійсно української внутрішньої та зовнішньої політики; проведення виваженої культурно-мовної політики.

Ключові слова: фрагментарна політична культура, трансформація суспільства, перехідний період, політичні цінності, національний менталітет, політична нація, політична свідомість.

Корж С.А. Фрагментарная политическая культура как проявление переходного периода развития украинского общества. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата политических наук по специальности 23.00.03 – политическая культура и идеология. – Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова. - Киев, 2009.

В диссертации исследуется комплекс проблем теоретического и практического характера, связанных с формированием политической культуры современного украинского общества. Политическая культура понимается как ценностно-нормативная система, которую разделяет большинство населения, как субъект политического содружества.

Политическая культура современного украинского общества имеет переходный, фрагментарный характер, проявлением которого является психологическое, бытовое и политическое отчуждение между разными частями украинского народа. Украинская политическая культура совмещает разные системы ценностей, временами несовместимые политические ориентации и диаметрально противоположные типы политического сознания.

Невзирая на то, что Украина уже прошла определенный путь к либерально-демократической политической культуре, в ее народе еще не

сформировалось ощущение культурно-исторического единства. Фрагментарность политической культуры украинского общества увеличивает чувство изолированности и разобщенности между социальными слоями, подрывает консенсус относительно политических устоев и препятствует созданию консолидированных ценностных оснований политической культуры украинского общества. Важной характеристикой фрагментарной культуры современной Украины является доминирование локальной лояльности относительно общенациональной.

Менталитету украинцев присущи: пантеизм, как духовная связь их со средой проживания; довлениe индивидуализма над коллективизмом; кондоцентризм – примат эмоциональности над рациональностью, чувств над разумом; социальный фатализм – вера в ”автоматичность” исторического процесса, уклонение от социальной активности; амбивалентность внутреннего мира, в котором удивительным образом сочетаются авантюрно-козаческий (активный) психический тип и тип ”сокровенного, таинственного скрытного сосуществования (пассивный тип); эгалитаризм – совокупность определенных представлений о необходимости равенства упри распределении доходов и богатств и т.п.

Сущностной чертой современного украинского общества является раскол его ценностных ориентаций, который привел к фрагментарности украинской политической культуры, в спектре которой есть место языковым и конфессиональным различиям, разным оценкам прошлого и взглядов на будущее, диаметрально противоположным внешнеполитическим ориентациям. Результаты избирательных кампаний в Украине свидетельствуют об устойчивости существенной региональной дифференциации граждан. Выделяются такие черты разделения, как: отношение к роли государства в экономике, социальным программам и налогам, отношение к рыночным трансформациям и степени государственного регулирования, отношение к статусу русского языка, внешнеполитические ориентации – на Запад или на Россию и СНГ, вступление Украины в НАТО и т.д.

В работе определены основные направления преодоления фрагментарности политической культуры и ценностного раскола украинского общества, среди которых главными являются наполнение национальной украинской идеи не только политическим, но и экономическим содержанием; формирование действительно украинской внутренней и внешней политики; проведение взвешенной культурно-языковой политики.

Ключевые слова: фрагментарная политическая культура, трансформация общества, политические ценности, национальный менталитет, политическая нация, политическое сознание.

S. Korg. Fragmentary Political culture as Display of Transitional Period of Development of Ukrainian Society. - Manuscript.

The dissertation on reception of a scientific degree of the candidate of political sciences after specialty 23.00.03 - political culture and ideology. National Pedagogical Dragomanov University. - Kyiv, 2009.

The complex of problems of theoretical and practical character, related to forming of political culture of modern Ukrainian society is probed in dissertation. A political culture is understood as a valued-normative system which is divided by majority of population, as subject of political concord.

The political culture of modern Ukrainian society has transitional, fragmentary character the display of which is psychological, domestic and political alienation between different parts of the Ukrainian people. The essence line of modern Ukrainian society is a dissidence of his valued orientations of, which resulted in fragmentariness of the Ukrainian political culture in the spectrum of which there is a place to the linguistic and confession differences, to the different estimations of the pas and looks to the future, diametrically to the opposite foreign-policy orientations.

In work certainly basic directions of overcoming of fragmentariness of political culture and valued dissidence of Ukrainian society, among which main are fillings of the national Ukrainian idea by not only political but also economic maintenance; forming indeed of Ukrainian domestic and external policy; conducting of the weighed in a civilized manner linguistic policy.

Keywords: fragmentary political culture, transformation of society, transitional period, political values, national mentality, political nation, political consciousness.

